

Brate antager, att slutet av inskriften har innehållit en uppgift om ristaren. Denna »är dels defekt, dels annars oklar och tarvar förnyad undersökning. Fullständig har den kanske varit: **krinir : karpi : upuinki** 'Grenarna (slingorna) gjorde O'.» Bugge har ifrågasatt, att detta **upuinki** står, med en avsiktlig omkastning av runorna, för **upuikin**, d. v. s. namnet *Opvagin* (*Opvægin*), isl. *Úpveginn*. Om detta se nedan U 1012.

v. Friesen ger följande tolkning: »Enbjörn lät resa stenen efter sin far [Svarthovde eller något liknande namn]. Milde (= barmhärtinge) gud, hjälp hans(?) ande(?). (Återstoden är genom skriftens svårslighet oklar.)»

Ornamentiken är otymplig och mycket enkel. Runorna äro också klumpigt tecknade och påfallande ojämnt. Sannolikt har också ortografien vållat ristaren svårigheter; detta kan vara orsak till att inskriften är så svårtydd. Otivelaktiga ristningsfel äro 4—8 **biur** för *-biorn* och 37—42 **hulbin** för *hialpin*. **u** i stället för **ia** i detta vanliga ord är mycket sällsynt; det förekommer på den likaledes av en ovan ristare huggna U 620. Icke osannolikt är, att ristaren har glömt en **a**-bst på 44 **i**, jämte hela ordet **ant** (**at**). Runföljden 34—46 **kuþ : hulbin hins** torde alltså, såsom redan Bureus förmodat, vara ett klumpigt återgivande av förbönen *Guð hialpi and hans*. Slutet är oklart, delvis beroende på att flera runor äro förstörda eller otydliga. 51—54 **arpi** torde vara ett preteritum, dock snarare [**k**]arpi 'gjorde' än [**b**]arpi 'slog'.

Inskriften har bestått av två huvuddelar. Den första är en minnesskrift av vanlig form. På det avslagna toppstycket har stått **sin** jämte ett namn. Om detta kan icke sägas mera än att det har bestått av 7 à 8 runor. Ovisst är, var gränsen har gått mellan inskriftens båda delar, m. a. o. om 30—33 **miti** hör till det föregående eller det följande. I förra fallet borde det vara en bestämning till namnet på den döde, sålunda en akkusativ. Men någon **ia**-stam, till vilken ett **miti** skulle kunna höra, är icke känd. Snarare vore det möjligt, att (såsom redan antagits i UFT h. 5) **miti** avser att återge ett *mildi*, med en **i**-runa uteglömd framför **t**. »Milde Gud hjälpe hans ande.» Adjektivet *mildr* brukas i den äldsta fornsvenskan i betydelsen 'god, nådig, barmhärtig' om Gud och helgonen, och det finns ingen anledning att betvivla, att det skulle ha tillhört missionstidens språk.

Namnet *Gunnbiorn* kan icke anses vara fullt säkert. Förledens runor äro skadade. Om detta namn se Sö 278.

972. Gnista (Fyrislund), Vaksala sn.

Litteratur: B 390, L 203. J. Peringskiöld, *Monumenta Uplandica per Thiundiam* (1710), s. 263 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 77; UFT h. 5 (1876), s. 75.

Avbildning: J. Peringskiöld, träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 390).

Runstenen omtalas som nyfunnen av Peringskiöld i hans *Monumenta Uplandica* (1710): »På Gnista ägor och Norby vthjord, midt emot Gnista tää, thär gamle wägen framkommer, och then nye wägen sammanstöter, löpandes från Vpsala Stad til Fundbo Sochn, stanna wij litet at beskåda the fornas häfd. Ty här wid landzwägen emillan Gnista tää och Norby wäderqwarn, är nyligen vthu jorden vpfunnen en Runesten, liggande wid en gammal fyrkantig stenlagd Ättegraf; kring hwilken finnas i nejden wid pass 80 stycken Ättehögar; och ännu strax här hos på Kumla ägor i Danmark Sochn, finnas äfwen så 83 högar och ringlar, af hwilka Norby bönderne nyligen vpkört några til Åker.» Peringskiöld har själv avtecknat runstenen och dess omgivning; teckningen är signerad den 29 aug. 1709. B 390: »Gnista»; L 203: »Gnista (vid högar).» — O. Celsius har antecknat: »Vidi d. 19 Sept. 1727. Sed plane detritæ sunt runæ.» — Senare uppgifter om runstenen saknas, och den är numera försvunnen.

Fig. 84. U 972. Gnista, Vaksala sn. Efter B 390.

Stenens höjd omkr. 1,65 m., bredd omkr. 1,45 m. Peringskiöld är den ende, som har efterlämnat en teckning av ristningen och en läsning av inskriften. Den har utan tvivel varit mycket svårsläst. Då Celsius omkring 20 år senare besökte platsen, antecknade han, att runorna voro alldeles utplånade. Tyvärr har Celsius icke gjort några anteckningar om vad han har kunnat läsa. Vi äro därför uteslutande hänvisade till Peringskiölds teckning, som redan i fråga om ornamentiken icke verkar fullt övertygande. Hans läsning av inskriften kan vara påverkad av att han här trott sig finna ett »Kongl. Monument», över sagornas berömde Styrbjörn starke. Det kan ha föranlett en otillåtligt stark pressning av de bevarade skriftresterna i syfte att få fram en sammanhängande text.

Inskrift (enligt Peringskiöld):

in*ki*uar uap trofast · uk usrik × litu × rita × stain × at · trk - k - a kupan · sturbiurn ×
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

... letu retta stæin at ... goðan. Styrbiorn (?).

»... läto resa stenen efter ... gode. Styrbjörn (?)»

Till läsningen: Runorna i första namnet äro tecknade med finare linjer, varigenom Peringskiöld velat ange, att de äro osäkra. Mellan 10 *p* och 11 *t* har möjligen funnits en runa. R. 58 kan läsas som *k* eller som ett uppochnedvänt *u*. Det senare har otvivelaktigt varit ristarens avsikt.

För att kunna få fram en mening i inskriften gör Peringskiöld sedan ett par ändringar i sin läsning: 8—10 **uap** utbytes mot **uk**, och 40—46 **trk-k-a** mot **trenkia**. Och av den sålunda rättade texten ger han följande tolkning: »Ingwar och Trofast samt Husrik låto skrifwa på Steen åt then goda Hielten Styrbiörn.» Och han kommenterar detta så: »At kallas en god Dräng war fordom ibland Konungars och Krigshieltars loford . . . Efter slika goda Drengiar finnas åtskillige Runstenar vpreste . . . Skulle thetta Minningz-Märke, såsom troligen synes, hafwa warit vprest efter then så kallade Styrbiörn Starka, som blef här på Fyriswall slagen af sin Faderbroder Konung Erik Segersälle; så läses om honom i Hervarar Sagan cap. 20.» Slaget stod omkr. år 970 »här på Fyriswall, thär thetta Kongl. Monument vprättat blifwit».

Några mansnamn Trofast och Husrik finnas icke kända från äldre tid; de äro konstruktioner av Peringskiöld. Namnet *Styrbiörn* är däremot väl belagt i svenska runinskrifter (se Sö 339), och det är därför möjligt, att det har funnits även på Gnista-stenen. Det står emellertid för sig inom runslingan, och dess samband med den övriga inskriften är oklar. Det är ingalunda säkert, att den döde, över vilken stenen är rest, har burit detta namn.

Liljegren (L 203) återger inskriften i en något reviderad form, och i *UFT* h. 5 (1876) lämnas av denna en givetvis mycket osäker tolkning: »Ingwar och Göt(?) -fast och Usrik låto rita sten efter den bland kämpar gode Styrbjörn.»

973. Gränby, Vaksala sn.

Pl. 28.

Litteratur: D 1:181. R. Dybeck, Svenska runurkunder 2 (1857), s. 17 (n:r 67), Reseberättelse 1863 (ATA), Fornminnen i Vaksala sn (ATA); *UFT* h. 5 (1876), s. 75; O. v. Friesen, Runstenar i Uppland och Gästrikland undersökta 1899—1901 (ATA); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 105; Fornminnesinventering i Vaksala sn 1937—38 (G. A. Hellman m. fl., ATA).

Äldre avbildningar: Dybeck, D 8:o n:r 67 (enligt teckning av Carl Säve), D 1:181; v. Friesen foto (ATA); O. Juel foto (i v. Friesens samling, UUB).

Runstenen ligger på ängsmark vid norra sidan om landsvägen Uppsala—Rasbo, 13 m. NV om vägen, på krönet av Sala backe. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala» och på kartan för fornminnesinventeringen 1937—38.

Stenen är, omtalar Dybeck, »funnen 1850 vid åkerrödning i sluttningen af Sala backe och nu liggande i backen invid sjelfva vägen $\frac{1}{5}$ mil från Upsala, å Gränby hemmans egor. Består af gråblå grofkornig granit och är på många ställen afslagen. Från en half till en aln tjock.» Och i reseberättelsen 1863: »Runstenen som ligger invid vägkanten i Sala backe (Gränby mark) mellan Upsala och Vaksala kyrka bör bättre förvaras.» I en något senare gjord förteckning över fornminnen i Vaksala sn antecknar Dybeck: »I Sala backe står en nyligen åter rest runsten.» v. Friesen: »På krönet af den s. k. Sala backe till venster om stora landsvägen från Uppsala.»

År 1689 gjordes ett märkligt fornfynd vid Gränby, av allt att döma i närheten av den plats, där U 973 nu ligger. Härom berättar O. Rudbeck i *Atlantica* 3 (1698), s. 12: »Anno 1689. fan Erich Andersson i Skiölsta i Waxala en stor och skön Urnam uthi en af de Ättebackar, som liggia på höger sidan om vägen, ifrån Upsala till Waxala kyrkia in moot Gränby, af de gamlas Orichalco giord, med tu Ansichte gutin . . . hwilken berättade att der wedh stodo 2 stora Stenar, som fordom warit Domare, men wände uthi dessa stenar.»

Gråblå granit. Höjd 0,90 m., bredd 0,73 m. Ytan är ganska knottrig. Ristningen är tämligen tydlig. Runorna äro djupt huggna, ramlinjen däremot grunt, delvis endast svagt antydd, delvis säkerligen ej alls huggen. Jfr liknande förhållanden på U 967 och U 971, båda ristade av Öpir.